

Etelä-Karjalan suunnitelma ikääntyneen väestön tukemiseksi 2021–2025

Ikäystävällinen Etelä-Karjala

03.2021

Kuva 1. Kuvaaja Reetta-Majja Tourunen, Eksote kuvapankki 2020

SISÄLLYSLUETTELO

1 JOHDANTO	3
2 IKÄÄNTYNEEN VÄESTÖN HYVINVOINNIN NYKYTILA	4
2.1 ASUMINEN JA ELINYMPÄRISTÖ	5
2.2 TERVEEN JA TOIMINTAKYKYISEN IKÄÄNTYMISEN TURVAAMINEN	7
2.3 ASIAKASLÄHTÖISET PALVELUT JA PROSESSIT	8
2.3.1 Sosiaali- ja terveyspalvelut	9
2.3.2 Digitalisaatio ja teknologia	11
2.3.3 Kuntien palvelut ikäihmisten hyvinvoinnin edistämiseksi	13
2.3.4 Hyvinvoinnin ja terveyden edistäminen	14
2.4 OSALLISUUS	15
2.5 VAPAAEHTOISTOIMINTA	15
2.6 VANHUSNEUVOSTOJEN ARVIOITA TAVOITTEIDEN TOTEUTUMISESTA	17
3 VISIONA IKÄYSTÄVÄLLINEN ETELÄ-KARJALA 2021–2025 – TOIMINTAKYKYISENÄ KOTONA, ARJESSA JA ELÄMÄSSÄ	17
3.1 IKÄPOLIITTISEN OHJELMAN 2021–2025 TAVOITTEET JA TOIMENPITEET	17
3.1.1 Ikäystävällinen asuminen ja elinympäristö	19
3.1.2 Terve ja toimintakykyinen ikääntyminen	20
3.1.3 Asiakaslähtöiset palvelut ja prosessit	21
3.1.4 Digitalisaatio ja teknologia osana ikääntyneiden hyvinvointia	21
3.1.5 Osallisena arjessa	22
3.1.6 Vapaaehtoistoiminnan tarkastelu	23
4 TAVOITTEIDEN TOTEUTUMISEN ARVIOINTI JA SEURANTA	23
LÄHTEET	25
LIITTEET	28

1 Johdanto

Etelä-Karjalan suunnitelma ikääntyneen väestön tukemiseksi 2021–2025, on jatkoa vuosille 2016 – 2020 laaditulle suunnitelmalle. Suunnitelma on tehty yhteistyössä Etelä-Karjalan sosiaali- ja terveyspiirin ja Etelä-Karjalan alueen vanhusneuvostojen sekä kuntien, järjestöjen ja muiden toimijoiden edustajien kanssa.

Suunnitelma perustuu Ikälakiin (lakiin ikääntyneen väestön toimintakyvyn tukemisesta sekä iäkkäiden sosiaali- ja terveyspalveluista) (160/2012) sekä Sosiaali- ja terveysministeriön ja Kuntaliiton laatimaan laatusuosituksen hyvän ikäänymisen turvaamiseksi ja palvelujen parantamiseksi 2020–2023 (STM, 2020) sekä Ikäohjelmaan (STM, 2020). Suunnitelma tukee Eksoten strategiaa vuosille 2019–2023 ja visiota *”Toimintakykyisenä kotona, työssä ja arjessa”*.

Ikälain (5§) mukaan kunnan on otettava suunnitelma huomioon valmisteltaessa muun muassa ikääntyneen väestön asemaan ja iäkkäiden henkilöiden tarvitsemiin palveluihin vaikuttavaa kunnan päätöksentekoa, talousarviota (365/1995/65 §) ja -suunnitelmaa sekä hyvinvointikertomusta (12§:1). Kunnan tulee laatia suunnitelma toimenpiteistään, jotka koskevat ikääntyneen väestön hyvinvoinnin, terveyden, toimintakyvyn ja itsenäisen suoriutumisen tukemista. Ikälaissa korostetaan vanhusneuvostojen asemaa, tiedottamista sekä osallistumista ja vaikuttamismahdollisuutta itseään ja elinympäristöään koskeviin asioihin. Toimenpiteistä raportoidaan valtuustolle kerran vuodessa yhdessä hyvinvointikertomuksen kanssa.

Ikäihmisten laatusuosituksen (STM, 2020) ja ikäohjelman (STM, 2020) teema-alueet ovat yhtenevät. Ne käsittelevät toimintakykyisen ikäänymisen turvaamista, teknologian hyödyntämistä iäkkäiden hyvinvoinnin parantamisessa, vapaaehtoistyön roolin vahvistamista, ikäystävällistä asumista ja asuinympäristöjä sekä asiakaslähtöisesti toteutettuja palveluja. Näiden teemojen ympärille rakentuu myös Etelä-Karjalan suunnitelman viitekehys. Eksoten strategiset tavoitteet 2023 sisältyvät suunnitelmaan.

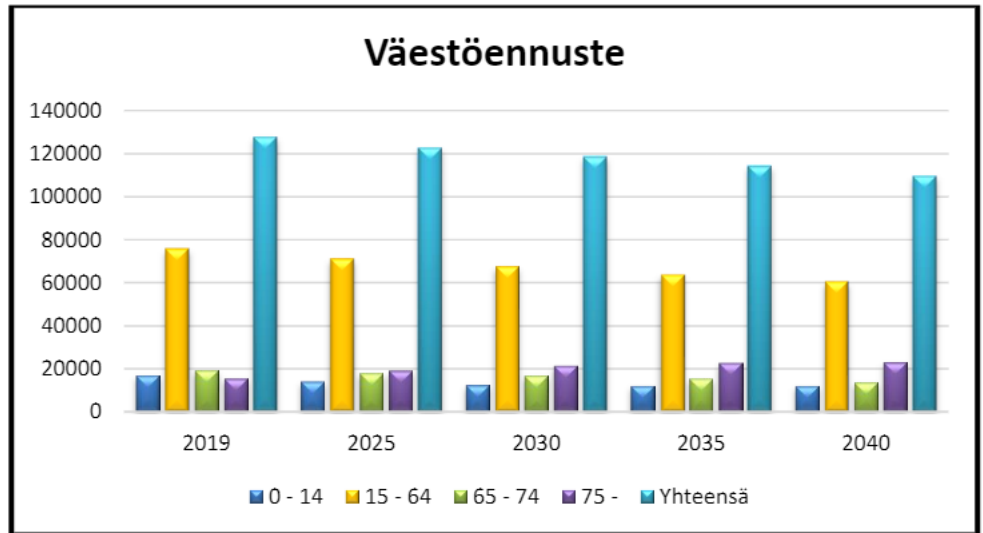
Etelä-Karjalan suunnitelma ikääntyneen väestön tukemiseksi 2021–2025 sisältää arviointia ikääntyneen väestön hyvinvoinnin tilasta ja tavoitteiden määrittelyä ikääntyneen väestön hyvinvoinnin tukemiseksi ja palvelujen kehittämiseksi. Suunnitelman hyväksymisen jälkeen kuntien tulee määrittellä/arvioida:

1. miten kunta vastaa tavoitteiden toteutumisesta
2. voimavarat/resurssit, joita tavoitteiden toteutuminen edellyttää
3. toimialojen vastuut
4. miten kunta toteuttaa yhteistyötä eri toimialojen, julkisten tahojen, yritysten sekä järjestöjen ja muiden yleishyödyllisten yhteisöjen kanssa

Ikäpoliittisen ohjelman päivittäminen aloitettiin syksyllä 2019. Eksoten hallitus käsittelee suunnitelmaa maaliskuussa 2021, minkä jälkeen suunnitelma lähetetään Etelä-Karjalan kuntien käyttöön. Kunnat voivat täydentää suunnitelmaa muiden hallintokuntien ja yhteistyökumppaneiden osalta osana kuntien strategiaa sekä talous- ja toimintasuunnitelmaa.

2 Ikääntyneen väestön hyvinvoinnin nykytila

Etelä-Karjalan väkiluku vähenee tasaisesti. Vuonna 2019 väkiluku oli 127 919 ja heistä yli 65-vuotiaita oli 27 %. Syntyvyys on kuolleisuutta vähäisempää ja väestö vähenee pienimmissä kunnissa. Parikkala, Rautjärvi ja Savitaipale ovat kunnista ikääntyvimmat kunnat. Ikäluokkien ennuste vuodelle 2040 on esitetty alla. (Kuvio 1, Taulukko 1). Työkäisen väestön osuus vähenee. Nämä seikat yhdessä edellyttävät palvelujärjestelmän voimakasta kehittämistä.

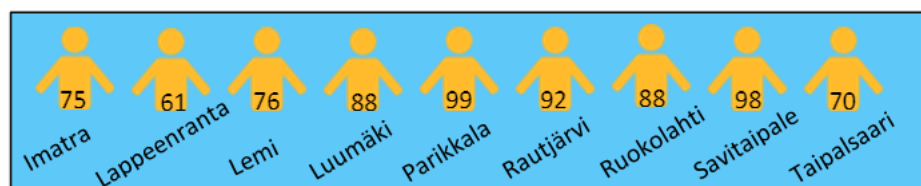

Kuvio 1. Etelä-Karjalan väestöennuste iän mukaan 2019 – 2040 (Tilastokeskus)

Taulukko 1. Väestöennuste ikäryhmittäin (Tilastokeskus)

	2019	2025	2030	2035	2040
0 - 14	17050	14271	12541	12222	12173
15 - 64	75813	71151	67629	63780	60632
65 - 74	19399	18152	16946	15555	13770
75 -	15657	19310	21601	22855	23203
Yhteensä	127919	122884	118717	114412	109778

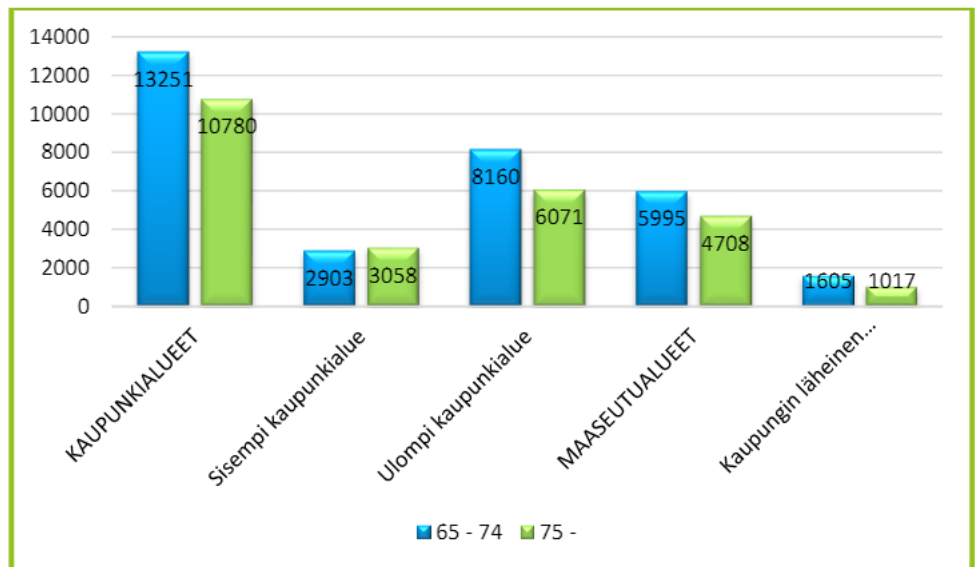
Väestöllinen huoltosuhde oli vuonna 2019 Etelä-Karjalassa 68.7 ja koko maassa 61. Indikaattori ilmaisee, kuinka monta alle 15-vuotiasta ja 65 vuotta täyttäneitä on sataa 15–64 -vuotiasta (työkäistä) kohti, eli työvoiman ulkopuolella olevan määrän. Huoltosuhde heikkeni eniten Savitaipaleella, Rautjärvellä ja Parikkalassa. (Kuvio 2).

Kuvio 2. Huoltosuhde Etelä-Karjalassa vuonna 2019 (SotkaNet)

2.1 Asuminen ja elinympäristö

Ikääntyneen väestö elämänlaadun kannalta keskeisin asumisen paikka on oma koti. Suurin osa yli 65 – vuotiaista eteläkarjalaisista asuu kaupungin ulommalla kaupunkialueella ja maaseudulla. (Kuvio 3). Ulommalla kaupunkialueella tarkoitetaan erillisiä lähiöitä (Ympäristö.fi).

Kuvio 3. Tilastokeskus, 2019. Väestö 31.12. muuttujina Alue, Sukupuoli, Tiedot, Kaupunki-maaseutu-luokitus, Ikä ja Vuosi

Suuret ja pienet kunnat sekä taajamat ja haja-asutusalueet ovat hyvin erilaisessa tilanteessa, yhdyskuntarakenteet ja asuinalueet vaihtelevat suuresti. Ikääntyneiden asumista tukevien toimenpiteiden suunnittelussa tulee huomioida, kuinka olemassa olevia asuinalueita voidaan muuttaa vastaamaan ikääntyneiden tarpeita. Tarvitaan laajaa yhteistyötä eri toimijoiden välillä. (Helminen, Vesala, Rehunen, Strandell, Reimi, & Priha, 2017.)

Täydentäen toimivaa -hankkeen loppuarvioinnissa todettiin, että elinvoimaisen taajaman edellytys on toimiva keskusta, jossa asuminen ja verkottunut palveluntuotanto ovat keskeinen elementti. Paikallisiin olosuhteisiin soveltuva palvelujärjestelmä ja ikääntyneille soveltuva asuntokannan kehittäminen edistävät turvallisen, muuntojoustavan, houkuttelevan ja helppokulkuisen taajaman kehittämistä. Savitaipale oli yhtenä hankkeen pilottikunnista vuosina 2017–2018. (Klemetz, Vauramo, Hyrkäs, Kekäläinen, Suominen & Verma, 2019.)

Harvaan asutulla maaseudulla palvelut vähenevät ja oman palvelutarpeen lisääntyessä ikääntyvä väestö kokee usein olevansa pakkomuuton edessä kaupunkiin. Yksin maaseutukodissaan asuva voi tuntea yksinäisyyttä ja turvattomuutta sekä fyysisen toimintakyvyn heiketessä ongelmia arjessa selviytymisessä. Yksin asuvien vanhusten määrän kasvu ja koettu turvattomuuden tunne lisäävät tarvetta vaihtoehtoisille asumismuodoille kuten yhteisölliselle asumiselle. (Yhteinen koti maalla -hankkeen loppuraportti, Socom, 2018).

Seniori ja yhteisöasumisen raportissa (Eksote, 2016) todetaan, että Etelä-Karjalan alueen kunnissa on olemassa jonkin verran toimivia malleja ja kaikissa kunnissa

on mahdollisuuksia edelleen kehittää seniori ja yhteisöasumista jo nykyisten tilojen ja muun toimintaympäristön puitteissa. Maaseutukunnissa ja taajamissa, jossa väestön määrä on vähäisempää, tavoitteena voi olla yksi talo, joka voisi tarjota ohjattua senioriasumista, tarvittaessa tehostettua palveluasumista muistisairaille ja alueellisia olohuoneita esimerkiksi ”Arjen olohuone” -konseptityyppisesti lähialueen asukkaille. Kaupungeissa talossa/korttelissa toimisi useampia toimijoita ja olisi saatavissa monipuolisia palveluita. Tarvitaan erilaista verkostokonseptia, jossa voidaan yhdistää alueen arjen palvelut ja asuminen toimivaksi kokonaisuudeksi (hybridirakentaminen).

Eksote, LUT-yliopisto ja LAB-ammattikorkeakoulu kehittivät v. 2018–2020 EAKR -rahoitteisessa Elinvoimaa älykkäällä sotella (ELSA) -hankkeessa Etelä-Karjalaan innovaatioympäristöä sekä testbed-toimintaa, jossa testattiin uusia tuotteita ja palveluja aidossa asiakasympäristössä. Kokeilut painottuivat kotiin vietäviin ja kotona asumista tukeviin palveluihin.

Suurin osa ikääntyneistä asuu ja haluaa asua omassa kodissaan mahdollisimman pitkään. Rakennuskannan esteettömyys on keskeisin tekijä rakennusten soveltumisessa ikääntyneiden käyttöön. Esteellisessä rakennuksessa asukkailla on vaikeuksia suoritua jokapäiväisistä toimistaan ja päästä asuin talostaan lähiympäristöön. Asunnon ja asuinrakennuksen esteet ja huono toimivuus lisäävät myös monenlaisia asumisen riskejä, kuten tapaturmia ja onnettomuuksia. Vanhojen kerrostalojen suurimpia haasteita ovat niiden hissittömyys tai hissien pieni koko. Hissi on yksi merkittävimmistä asumisen esteettömyyteen vaikuttavista tekijöistä. Vasta vuodesta 2005 alkaen on edellytetty, että kaikissa uusissa, vähintään 3-kerroksisissa asuinrakennuksissa on oltava hissi. Vähitellen on myös alettu varustaa vanhoja kerrostaloja jälkiasennushissein. (Kotilainen et al., 2016). Ympäristöministeriön raportin (2016) mukaan Etelä-Karjalassa hissittömien rakennusten osuus oli 47 % (548 kpl) kaikista vähintään kolmikerroksisista asuinrakennuksista.

Hissi parantaa asumisen laatua monin tavoin. Muun muassa vanhuksille ja liikkumisrajoitteisille ihmisille hissi on jopa välttämättömyys, jota ilman ei asuminen kerrostalossa onnistu. Hissillisissä kerrostaloissa ikääntyneet voivat asua omassa kodissa pidempään, lapsiperheiden on helpompi kulkea ja muuttaminen on vaivattomampaa. On arvioitu, että hissillisessä kerrostalossa ikääntyneet voivat asua omassa kodissaan 6–8 vuotta pidempään kuin hissittömässä talossa. (Kotilainen, Shemeikka, & Helminen, 2016.)

Asuntojen esteettömyyden ohella myös asuinympäristöjen kehittäminen kaipaa erityishuomiota: iäkkäiden ihmisten tarpeita ei riittävässä määrin oteta huomioon asuinympäristöjen suunnittelussa ja ylläpidossa. Etenkin liikkumisesteet ja kohtaamispaikkojen puute heikentävät iäkkäiden ihmisten ulkona liikkumisen mahdollisuuksia. Lisäksi asuinalueen mahdollinen sosiaalinen turvattomuus vähentää halua liikkumiseen (Seniori- ja yhteisöasumisen raportti, Eksote, 2016).

Vuoden 2020 loppupuolella Savitaipaleella on käynnistynyt Ympäristöministeriön rahoittama Ikäystävällinen asuminen -hanke, jonka tavoitteena on mm. kehittää ja lisätä taajama-alueen ikä- ja muistiystävällisyyttä sekä yhteisöllisyyttä soveltaen green care -filosofiaa. Ikäystävällisistä ratkaisuista hyötyvät kaiken ikäiset kuntalaiset. (Eksote, Tutkimus ja kehittäminen, Ikäystävällinen asuminen -hanke, 2021). Savitaipaleen maaseudulla asuvien ikäihmisten kotona asumista, osallisuutta ja turvallisuuden tunnetta on tuettu Helmi Hyvää elämää ikääntyneenä – hankkeessa. (Socom, Helmi -hanke, 2019–2021).

Kun ikäihminen ei pysty enää palvelujenkaan turvin asumaan omassa kodissaan voi asumisen vaihtoehtona olla ohjattu senioriasuminen, tukipalveluilla tuettu asuminen, tuettu asuminen, palveluasuminen, tehostettu palveluasuminen tai vanhainkoti. Näitä ikääntyneiden asumisen vaihtoehtoja on kuvattu tarkemmin liitteessä 1. Näiden lisäksi ikäihmisten jatkuvaa perhehoitoa kohtaan on kiinnostusta ja kysyntää. Tällä hetkellä sitä ei kuitenkaan ole tarjolla Imatralla muutaman vuoden ajan toimineen perhekodin lopettaessa toimintansa syksyllä 2020.

Pohdittavaa:

Onko pakko muuttaa kylille kun tulee vanhaksi, asuu kaukana taajamasta ja tarvitsee palveluja?

Miten on varaa asua taajamassa jos taloudellinen tilanne on huono?

Mikä taho voisi kartoittaa hissittömät kerrostalot Etelä-Karjalassa?

Onko perhekoti varteenotettava vaihtoehto asumiselle?

Miten ikäystävällisyys näkyy kotikuntani kaavoituksessa ja rakentamisessa?

2.2 Terveen ja toimintakykyisen ikääntymisen turvaaminen

FinSote (2017–2018) tutkimuksen mukaan yli puolet 75 vuotta täyttäneistä kyselyyn vastanneista (n=596) eteläkarjalaisista arvioi elämänsä onnelliseksi. Elämänlaatunsa hyväksi tuntevien osuus oli samassa ikäluokassa 46 % maakunnassa, mikä on hieman korkeampi, kuin maassa keskimäärin (42 %). Suurin osa kansalaisista arvioi olevansa sosiaalisia ja tyytyväisiä ihmisuhteisiin.

Terveytensä keskitasoista paremmaksi koki yli 40 %. Terveytensä keskitasoiseksi tai sitä huonommaksi koki vajaa 60 %. Yli puolella vastaajista oli toimintakykyä rajoittavia terveysongelmia, esimerkiksi joka viides yli 75-vuotias koki 500 metrin matkan kävelemisessä suuria vaikeuksia. (Pentala-Nikulainen et al., 2017–2018.)

Kolmannes vastaajista koki saavansa riittävän nopeasti vastaanottoajan terveydenhuoltoon. 80 % luotti terveystalouden tasavertaisuuteen ja oikeudenmukaisuuteen. Internetiä sähköiseen asiointiin käytti noin 80 % ikäryhmässä 55- 74 vuotiaat ja yli 75-vuotiaista 40 %. Luku on noussut viimeisten vuosien aikana. (Pentala-Nikulainen et al., 2017–2018.)

Alkoholia liikaa käyttävien osuus 75 vuotta täyttäneistä oli noin 14.6 %. Tulos on hyvin samanlainen kuin Suomessa keskimäärin. Vapaa-ajan liikunta harrastettiin enemmän kuin koko maassa keskimäärin. (Pentala-Nikulainen et al., 2017–2018.)

Etelä-Karjalan sairastavuusindeksi vuonna 2014–2016 oli 98.6. Sepelvaltimotauti ja aivoverisuonitaudit olivat yleisempiä maakunnassa. Sairastavuusindeksi kuvaa kuntien ja alueiden väestön sairastavuutta suhteessa koko maahan, jonka vertailuluku on 100. Mitä pienempi kaupungin, kunnan tai maakunnan luku on, sitä terveempi väestö on. (THL, 2019.)

Täyttä kansaneläkettä saaneiden 65 vuotta täyttäneiden osuus vastaavan ikäisestä väestöstä oli Etelä-Karjalassa 1,5 % vuonna 2019, kun luku oli vastaavasti koko maassa 1,9 %. Määrä on laskenut tasaiseen tahtiin. Osuus osoittaa pienituloisuutta eläkeikäisessä väestössä. 65 vuotta täyttäneiden suomalaisten tulot ovat keskimäärin 17 % pienemmät kuin koko väestön tulot. OECD maissa ero

on keskimäärin 13 %. (OECD, 2019.) Eläkeläisten väliset eläketulot ja tuloerot ovat pienemmät Suomessa kuin keskimäärin OECD maissa (OECD, 2019).

Pohdittavaa:
 Miksi ja miten minun kannattaa liikkua?
 Kenen kanssa olisi mukava liikkua?
 Mistä saan tukea kun on vaikeaa?

2.3 Asiakaslähtöiset palvelut ja prosessit

Eksoten strategiset tavoitteet ovat uudistuvan työkultuurin vahvistaminen, asiakasohjauksen ja asiakaspalvelun kehittäminen, kustannusvaikuttavat palvelut ja tasapainoinen talous. Kaikessa toiminnassa tavoitteena on, että eteläkarjalaiset voivat luottaa oikea-aikaiseen, arvioituun ja tarpeen mukaiseen palveluun ja hoitoon, joka tuottaa haluttuja vaikutuksia asiakkaille, ammattilaisille, kunnille ja talouteen. (Eksote, Strategiset linjaukset ja strategian toimeenpano Eksotessa 2019–2023, 2020.)

Kuntalaisten osallistuminen palveluiden kehittämiseen on huomioitu. Asumispalveluyksiköissä on pidetty asukaskokouksia, joissa on käsitelty asukkaiden esiintuomia odotuksia ja toiveita. Keväällä 2019 toteutetun asukastyytyväisyyskyselyn tuloksia on käsitelty omaisten tapaamisissa ja asukaskokouksissa. Kaikilla kotihoitoalueilla on toteutettu asiakas- ja omaisiltoja.

Omaishoidossa toteutettiin kysely yli 65-vuotiaiden asiakkaiden omaishoitajille. (Eksote, Toimintakertomus, 2019). Kyselyyn vastasi yli 500 omaishoitajaa. Vastausten perusteella omaishoitajat ovat varsin tyytyväisiä – lähes 80 % suosittelee omaishoitaja toimimista muille samassa tilanteessa oleville läheisille. Omaishoitajat kokevat, että omaishoitaja toimimiseen saa Eksotelta hyvin tukea. Lähes 70 % on käynyt omaishoitajan terveystarkastuksessa. Omaishoitajat kaipaavat nykyistä enemmän tietoa miten toimia, kun itse sairastuu, kun omaishoitotilanne alkaa tuntua raskaalta tai mitä lyhytaikaista apua voisi kotiin saada. Omaishoittoon on otettu käyttöön palvelupuhelin, joka palvelee yhdessä puhelinnumerossa ma-pe virka-aikaan. Tällä parannetaan palvelun saatavuutta muun muassa kiireellisissä omaishoittoon liittyvissä asioissa. Omaishoidon tuen arviointi on siirtynyt palvelutarpeen arviointitiimin tehtäväksi, jolloin omaishoidon palveluohjaajien resursseja on saatu siirrettyä enemmän omaishoitajien tukemiseen. Omaishoidon palveluperusteet päivitetään vuoden 2021 alussa.

Palvelutarpeen arviointiin perustuvaa asiakkaan toimintakykyä tukevaa ratkaisuvaihtoehtoa on laajennettu henkilökohtaisella budjetilla. Henkilökohtaisella budjetilla asiakas voi hankkia asiakassuunnitelmaan kirjattuja ja tarvitsemiaan palveluja. Henkilökohtainen budjetti on käytössä Eksoten Vammaispalveluissa, Perhepalveluissa ja Vanhus- ja terveyspalvelussa Hoivan tulosalueella. Asiakkaan tarvitsemien palvelujen perusteella määritellään henkilökohtaisen budjetin sisältö ja palveluihin käytettävissä oleva euromäärä. Eksote maksaa suoraan palveluntuottajalle henkilökohtaisen budjetin mukaiset korvaukset. Budjetin saaminen edellyttää, että Eksoten sote-alan ammattihenkilö selvittää ja arvioi yhdessä asiakkaan ja hänen läheistensä kanssa, mitä palveluja asiakas tarvitsee ja tekee asiakkaan kanssa asiakassuunnitelman. (Eksote, Henkilökohtainen budjetti, 2021)

Kotiutushoitaja päivystyksessä -toimintamalli käynnistettiin yhteistyössä Akuutti - tulosyksikön kanssa syksyllä 2019. Toimintamallin taustana ja tavoitteena on kohdentaa hoivan kotiutushoitajien asiantuntemusta päivystyksen ”etulinjaan”. Kotiutushoitajilla on vahva osaaminen kotona asumista tukevista palveluista ja kokonaisnäkemystä hoivan yksiköistä ja jatkohoitopaikoista. Tavoitteena on ehkäistä sairaalaan joutumista, jos palvelu on järjestettävissä asiakkaan edun mukaisesti toisin sekä tunnistaa sairaalakierteessä olevia asiakkaita, heidän kokonaistilanteensa arvioimista varten. Toimintamalli on koettu hyvänä ja vaikuttavana, ja se on jatkunut vuoden 2020 aikana. (Eksote, Toimintakertomus, 2019.)

Eksotessa on kehitetty 24/7 toimiva sairaalan ulkopuolisten palveluiden kokonaisuus, jossa moniammatillisilla toimintamalleilla sekä palveluiden ja osaamisen oikea-aikaisella koordinoinnilla on saavutettu hyviä tuloksia. Uusilla palvelumalleilla, kuten kotikuntoutus ja päivystys olohuoneessa on onnistuttu samanaikaisesti vähentämään kustannuksia ja parantamaan sosiaali- ja terveydenhuoltopalvelujen laatua asiakasnäkökulmasta. Suurimmat kustannussäästöt syntyvät laitoshoidon ja sairaalavuorokausien vähentämisestä, kun palvelut voidaan tuottaa turvallisesti ja laadukkaasti sinne missä asiakas on. Palvelutuotannon oikealla kohdentamisella ja oikea-aikaisuudella voidaan myös poistaa kokonaan asiakkaan kannalta turhia palvelukontakteja.

Eksoten lisäksi muun muassa kuntien toimialat, järjestöt, seurakunta ja yksityiset palveluntuottajat tarjoavat ikäihmisille erilaisia terveyttä ja hyvinvointia lisääviä palveluja. Palvelujen kehittämistä toteutetaan myös hankkeiden tuella.

Pohdittavaa:

Miten sote/ hyvinvointiaseman palvelut muuttuvat tulevaisuudessa?

Miten hankkeet ja uudet käytännöt hyödyntävät minun arkeani?

2.3.1 Sosiaali- ja terveyspalvelut

Vuonna 2018 kuntien talous heikkeni selvästi, mikä heikentää kuntien kykyä rahoittaa väestön sosiaali- ja terveyspalveluja. Kunnista vain noin kolmasosan talous oli tasapainossa, kun taloustilannetta arvioidaan vuosikatteiden ja poistojen perusteella. Kuntien heikko taloudellinen tilanne ja väestön kasvavat palvelutarpeet ovat yhtälö, jossa erityisesti pienillä kunnilla on hyvin vähän liikkumavaraa. Kuntien tiukkeneva talous on pakottanut parantamaan palvelujen tuottavuutta ja keventämään palvelurakennetta lisäämällä avo-, etä- ja liikkuvia palveluja. Vuonna 2018 kuntien järjestämisvastuulla olevien sosiaali- ja terveyspalvelujen kustannukset (18,3 miljardia euroa) kasvoivat 2,9 prosenttia edellisvuodesta. (THL, Tiedosta arviointiin, Sosiaali ja terveyspalvelut Suomessa 2018.)

Yli 75-vuotiaiden sosiaali- ja terveyspalveluiden kokonaiskustannukset olivat Eksotessa tammi-kesäkuu 2019 noin 92 miljoonaa euroa, joka on noin 37 % koko Eksoten budjetista (Eksote, raportointitiimi, 2020).

Suurten ikäluokkien ikääntyminen ja eliniän piteneminen on johtanut ikääntyneiden määrän kasvuun. Sen oletetaan lisäävän hoidon tarvetta ja kasvattavan laitoshoidon kuluja niin, että puhutaan jopa hoivapommista.

Kunnallisan kehittämissäätiön teettämän raportin (Ryynänen et al., 2020) mukaan Suomessa 88 % yli 75-vuotiaiden hoitopäivistä on tuotettu ympärivuorokautisissa palveluissa. Raportissa arvioidaan, että kuntoutuksen toimiessa todellinen tarve ympärivuorokautisille palveluille olisi noin 5 % yli 75-vuotiaitten hoitopäivistä.

Eksotessa laitoshoidtoa on jo purettu niin, että vain 5 % yli 75-vuotiaista eteläkarjalaisista on ympärivuorokautisessa palvelussa. Onnistuminen hoitokulttuurin muutoksessa on edellyttänyt hoitohenkilökunnan oikeaa kohdentamista, aktiivista kuntoutusta ja riittäviä tukipalveluja ikäihmisten ulottuville ja koteihin. Valtakunnallisella tasolla toteutuessaan tämä muutos tarkoittaisi 600-800M€ säästöä vuositasolla (Ryynänen et al., 2020). Eksote parantaa edelleen ikäihmisten mahdollisuuksia asua kotonaan kehittämällä kuntoutuspalveluja, omaishoidon tukipalveluja, kotihoidon sisältöjä, toimintaa ja rakenteita.

Vuonna 2018 säännöllisen kotihoidon piirissä oli 8,9 % 75 vuotta täyttäneistä asiakkaista vastaavan ikäisestä väestöstä. Omaishoidon tukea saaneiden 75 vuotta täyttäneiden hoidettavien osuus oli 5,7 % vastaavan ikäisestä väestöstä samana vuonna (Eksote raportointitiimi, 2018). Vuonna 2020 omaishoidon tukea saaneiden 75 vuotta täyttäneiden hoidettavien osuus oli noin 4,7 % vastaavan ikäisestä väestöstä. Säännöllisen kotihoidon piirissä oli 8,6 % asiakasta. (Eksote raportointitiimi, Q2,2020: Taulukko 2.)

Omaishoidon tuen saajia ja omaishoitajia on Eksoten alueella kaikkiaan noin 1300 (lisäystä vuoteen 2013 noin 200). Yli 75 – vuotiaiden omaishoidettavien määrä oli kesäkuussa 2020 hieman yli 700. Näistä perheistä noin 200 saa omaishoidon tukena säännöllistä kotihoidon palvelua.

Ikäihmisten perhehoidon asiakasmäärä on tällä hetkellä noin 170 ja alueella toimii 50 kiertävää perhehoitajaa. Perhehoito on löytänyt paikkansa omaishoidon lakisääteisen vapaan vaihtoehtona sekä kotona asumista tukevana palveluna kotihoidon rinnalla. Perhehoidon uudet palkkiot ja uusi toimintaohje tulee voimaan 1.2.2021.

Eksote tarjoaa ikäihmisille laajasti palveluja myös etäyhteyksien avulla. Esimerkiksi osa (nykyisin noin 8 %) kotihoidon käynneistä, kotikuntoutuksen kotikäynnit, kuntoutusohjaus, ja omaishoidon 3 kk yhteydenotto ja kulttuuri- ja virkistystoimintaa voidaan toteuttaa etäyhteydellä. Samoin hoitajan ja lääkärin vastaanotolle voi mennä etäyhteyden avulla. Omaolo.fi -sivun kautta voi tehdä erilaisia oire- ja palveluarvioita.

Taulukko 2. 75 vuotta täyttäneet omaishoidossa, säännöllisessä kotihoidossa, palveluasumisessa ja ympärivuorokautisessa pitkäaikaishoidossa (Eksote 06.2020) (säännöllisen kotihoidon kontakteja saaneita suhteutetaan Tilastokeskuksen viimeisimpään väestötietoon)

	Omaishoito	Kotihoito	Palvelu- asuminen	Ympäri vuorokautinen hoito
Imatra	194	251	27	202
Parikkala	51	112	18	44
Rautjärvi	36	73	19	15
Ruokolahti	55	75	7	29
Lappeenranta	306	605	146	388
Lemi	20	24	0	23
Luumäki	29	74	2	52
Savitaipale	25	61	12	41
Taipalsaari	17	46	13	12
Yhteensä	733	1321	244	806
% ikäryhmästä	4,7	8,5	1,6	5,2

Ikäihmisten kuntouttava päivätoiminta lakkautettiin kesäkuussa 2020 Eksoten säästötoimien seurauksena. Toiminta päättyi käytännössä jo maaliskuussa kaikissa Eksoten alueen toimipisteissä COVID-19 tilanteen ja hallituksen määrittämien kokoontumisrajoitusten takia. Päivätoiminnassa kävi sen loppuessa 349 asiakasta (vuonna 2013 yhteensä 460 asiakasta), joista noin 50 % oli säännöllisen kotihoidon asiakkaita, 25 % omaishoidettavia ja 25 % asiakkaita, joille päivätoiminta oli ainoa kotona asumista tukeva Eksoten järjestämä palvelu.

Säännöllisen kotihoidon piirissä olevien asiakkaiden palvelu järjestettiin kotihoidon sisällön kehittämisen kautta mm. aikaa asiakkaille käynneillä. Lisäksi kotihoito on tuottanut pienimuotoisesti asiakkailleen kulttuuri-hyvinvointikäyntejä. Omaishoidon asiakkaille päivätoiminta korvattiin muulla omaishoidon lakisäateisen vapaan vaihtoehdolla. Lappeenrannan alueella oli tarjolla myös ryhmämuotoista päiväaikaista perhehoitoa.

Ikäihmisten palvelujen kehittämistyötä tukee Eksotelle myönnetty valtionavustus sekä tulevaisuuden sosiaali- ja terveyskeskus -ohjelmaan kuuluvaan hankkeeseen (Yhteinen tulevaisuus – Tulevaisuuden sosiaali- ja terveyskeskus Etelä-Karjalassa) että rakenteellista uudistamista tukevaan alueelliseen valmisteluun (Joukkuepeliä -hanke). Näiden lisäksi Eksote osallistuu useiden maakuntien yhteisiin kehittämishankkeisiin. Yhteinen tulevaisuus – Tulevaisuuden sosiaali- ja terveyskeskus Etelä-Karjalassa -kehittämishankkeen tavoitteena on vahvistaa palvelujen oikea-aikaisuutta, jatkuvuutta ja saatavuutta rakentamalla tulevaisuuden palvelu- ja toimintamalleja muun muassa kehittämällä vastaanottotoimintaa, hoidon tarpeen arviointia ja asiakasohjausta sekä kokeilemalla uudenlaisia monialaisia konsultaatio- ja etävastaanottomalleja. (Eksote, Strategiset linjaukset Eksotessa 2019–2023.)

2.3.2 Digitalisaatio ja teknologia

Etelä-Karjalan liitto kehitti ”Digituki @ ekarjala” -hankkeessa yhteistyössä keskeisten sidosryhmien kanssa mallin alueelliselle digituen koordinaatiolle.

Hankkeen osatoteuttajia olivat Eksote sekä Imatran kaupunki. Digituki on sähköisen asioinnin, palveluiden ja laitteiden käytön tukea, jonka tarkoituksena on auttaa asiakasta itsenäiseen ja turvalliseen laitteen käyttöön sekä sähköiseen asiointiin. Etelä-Karjala on maakuntaohjelmassaan nostanut ”digivoiman” ja digitaalisuuden monipuolisen hyödyntämisen yhdeksi keskeiseksi kehittämiskohteeksi. Maakunnassa on panostettu nopeampien ja kattavampien tietoliikenneyhteyksien saamiseen, mutta ne eivät ole vielä riittäviä lisääntyviin tarpeisiin. Jotta maakunnan asukkaat saisivat tästä kehitystyöstä kaiken mahdollisen hyödyn, on huomiota kiinnitettävä myös maakunnan asukkaiden digiosaamiseen ja sen tukemiseen. Digiakaudella selviäminen edellyttää kattavaa ja saavutettavissa olevaa digitukea (Etelä-Karjalan liitto, Digituki @ ekarjala -hanke, 2020).

Kuva 2. Kuvaaja Reetta-Maija Tourunen, Eksote kuvapankki 2020

Etelä-Karjalan väestö on melko ikääntynyttä, ja digiasiat ovat useille vielä vieraita. Korona on osoittanut digiosaamisen tarpeellisuuden, digitaidot ovat uusi kansalaistaito. Digituki @ ekarjala II on jatkohanke juuri päättyneelle digituen alueellisen koordinaation hankkeelle. (Eksote, Digituki @ ekarjala II – hanke, 2021).

Ikääntyvän väestön ja hajanaisen yhdyskuntarakenteen maakunnassa on erityisen tärkeää kehittää digitaalisten palveluiden saatavuutta kaikin mahdollisin keinoin. Eksoten palvelujärjestelmä mahdollistaa sujuvat teknologia-avusteiset palveluketjut, sähköiset palvelut sekä virtuaalipalvelut.

Kotona asumista tukevat muun muassa:

- turvapuhelimet ja turvapuhelimien lisälaitteet (mm. lisäranneke, avustin painike, ovihälytin/älykäs ovivahti, ikkunahälytin, kaatumishälytin, palo-, savu- ja häkäkaasuvaroitin, hellahälytin/liesivahti, vuotohälytin, lämpötilailmaisin)
- paikantava turvakello (kolme erilaista ominaisuuspakettia ja lisäosat)

- mobiili ovenavaus moduli, jolla hoitohenkilökunta pääsee kotikäynneille älypuhelimeen ladatulla sovelluksella
- älykäsdosetti ja sähkölukolla aukeavat lääkekaapit
- kuvayhteys ja etäkäynnit kotihoidossa ja omaishoidossa
- virtuaalinen kotikuntoutus ja kuntoutusohjaus
- etäyhteydellä toteutettava kulttuuri- ja virkistystoiminta

Pohdittavaa:

Miten saan tarvitsemiä palveluita?

Onko pakko opetella tietokoneen ja sähköisten palvelujen käyttö?

Keneltä saan uusinta tietoa, kun sairastan?

2.3.3 Kuntien palvelut ikäihmisten hyvinvoinnin edistämiseksi

Sosiaali- ja terveyspalvelujen lisäksi hyvinvoinnin ja terveyden edistäminen, esteettömät asuin- ja elinympäristöt, lähipalvelut ja toimivat liikenne- ja viestintäratkaisut helpottavat myös ikäihmisten kotona asumista. Ne myös vähentävät tai siirtävät hoiva- ja hoitopalvelujen tarvetta ja hillitsevät näin kustannusten kasvua.

Vanhusneuvostolle on annettava mahdollisuus vaikuttaa kunnan eri toimialojen toiminnan suunnitteluun, valmisteluun ja seurantaan asioissa, joilla on merkitystä ikääntyneen väestön hyvinvoinnin, terveyden, osallisuuden, elinympäristön, asumisen, liikkumisen tai päivittäisistä toiminnoista suoriutumisen taikka heidän tarvitsemiensa palvelujen kannalta. Vanhusneuvostot kokoontuvat myös maakunnallisesti vähintään kaksi kertaa vuodessa. Vanhusneuvoston tehtäviin voi sisältyä muun muassa aloitteiden, kannanottojen ja lausuntojen tekeminen. Vaikuttamistehtävän hoitaminen edellyttää, että vanhusneuvosto saa hyvissä ajoin tiedot ajankohtaisista hankkeista ja myös sen oma-aloitteinen rooli on tärkeä. (Kuntaliitto, 2017).

Lappeenrannan kaupungin vammaisneuvosto on perustanut esteettömyystyöryhmän, joka on perehtynyt kaupungin julkisen rakentamisen ja katualueiden esteettömyyteen sekä toimintarajoitteisten liikkumiseen kaupungissa. Esteettömyystyöryhmä seuraa julkisten rakennusten suunnittelua sekä rakentamista ja tekee tarvittaessa esteettömyyttä edistäviä esityksiä. Tavoitteena on sekä vammaisten että ikäihmisten esteetön liikkuminen ja palveluiden saavutettavuus. Tämä on tavoitteena myös monen muun kunnan kuten Imatran, Ruokolahden ja Rautjärven vanhus- ja vammaisneuvoston toimintasuunnitelmissa. Vammaisneuvostot tekevät esteettömyyskatselmuksia vuosittain yhteisesti laaditun suunnitelman mukaan.

Pohdittavaa:

Voisivatko vanhusneuvostot tehdä enemmän aloitteita?

Millaista asukas- ja aluetoimintaa Etelä-Karjalassa on?

2.3.4 Hyvinvoinnin ja terveyden edistäminen

Ikäihmisten terveyden edistämällä tavoitellaan toimintakyvyn ylläpitämistä ja vajeusten ennalta ehkäisyä. Painopiste on kotiin annettavissa sekä kuntoutumista edistävässä palveluissa. Tulevaisuudessa suuri osa ikääntyneistä asuu omissa kodeissa hyvin korkeaan ikään asti. Haasteena on vastata heidän palvelutarpeeseensa tarkoituksenmukaisella tavalla. Kotona asumista tukevia palveluita tulee edelleen kehittää hyödyntäen digitaalisia- ja etäpalveluita. Palveluohjaus on todettu hyväksi käytännöksi tukea ikääntyvien palvelujen saatavuutta. Tavoitteena on edistää itsenäisen elämän toteuttamista yhteistyössä muiden toimijoiden kanssa. Ikäihmisten toimintakykyä tuetaan liikunta- ja kulttuuripalveluilla ehkäisten näin myös yksinäisyyttä. Yksinäisyyden lisääntyessä vaarana on sosiaalinen eristäytyminen, ihminen eristäytyy omiin oloihinsa. Kerhon, järjestön, yhdistyksen, harrastusryhmän tai hengellisen yhteisön toimintaan osallistuu joka neljäs 75 vuotta täyttäneistä, joka vastaa valtakunnallista tasoa. Internetiä käytti noin 40 % yli 75 vuotta täyttäneistä. (Pentala-Nikulainen et al., 2017–2018.)

Valtakunnallinen Voimaa vanhuuteen – iäkkäiden terveystoimintakohdan (VVO) tavoitteena on edistää kotona asuvien, toimintakyvyltään heikentyneiden ikäihmisten (75+) itsenäistä selviytymistä ja elämänlaatua terveystoiminnan avulla (Ikäinstituutti, 2020). Kaikki Etelä-Karjalan kunnat ovat ottaneet käyttöön ohjelman ja ovat osallistuneet Voimaa Vanhuuteen mentorointiohjelmaan viimeisen 10-vuoden aikana. Tavoitteisiin päästään ottamalla käyttöön ja soveltamalla terveystoiminnan hyviä käytäntöjä; liikuntaneuvonta, voima- ja tasapainoharjoittelu, senioritanssi sekä ulkoilu.

Kuva 3. Kuvaaja Reetta-Maija Tourunen, Eksote kuvapankki 2020

Pohdittavaa:

Mitä hyvinvointia ja terveyttä edistäviä palveluja täällä on?
 Mihin terveyttä ja hyvinvointia edistävään toimintaan voisin osallistua kunnassa?
 Mitä kaikkea sähköisiä palveluja/testejä ja mittareita on oman hyvinvointini seuraamiseen?

2.4 Osallisuus

Osallisuuden edistäminen on osa Suomen hallituksen ja Euroopan unionin tavoitteita. Se on nostettu yhdeksi keskeiseksi keinoksi torjua köyhyyttä ja ehkäistä syrjäytymistä. Osallisuutta edistämällä vähennetään eriarvoisuutta. Kuntalaki takaa kuntalaisille oikeuden osallistua kunnan päätöksentekoon ja toimintaan. Laki antaa kaupunginvaltuustolle ohjeen siitä, millä tavoin kuntalaisen osallistumista voidaan edistää ja millaisista asioista kunta on velvollinen tiedottamaan asukkaita. Myös vanhuspalvelulaki velvoittaa huomioimaan ikäihmisen omat mielipiteet häntä koskevissa palveluissa ja niiden kehittämisessä.

Kunnilla, maakunnalla ja Eksotella on omia osallisuusohjelmiaan, joihin on koottu myös ikäihmisten mahdollisuuksia vaikuttaa itseään koskeviin päätöksiin ja palveluihin. Osallisuusohjelmissa osallistumistavat on yleensä jaoteltu kolmeen kokonaisuuteen: edustuksellinen osallisuus, suora osallisuus ja tieto-osallisuus. Edustuksellista osallisuutta ovat esimerkiksi lakisääteiset vanhusneuvostot, joiden kautta ikäihmiset voivat ottaa kantaa kuntien ja Eksoten päätöksentekoon nimenomaan oman ikäryhmänsä asioissa. Suoraa osallisuutta ovat esimerkiksi asukasraadit ja muut vastaavat keskustelutilaisuudet, joissa ikäihmiset voivat tuoda mielipiteitään esille. Tieto-osallisuus toteutuu, kun kunnat, Eksote ja muut palvelujen tuottajat huolehtivat viestinnästään siten, että tieto on kaikkien kuntalaisten saavutettavissa. Myös järjestöillä on tärkeä rooli osallisuuden toteutumisessa.

Vaikka näitä osallisuuden tapoja on Etelä-Karjalassa tarjolla ikäihmisille paljon, on kattavan osallisuuden toteutumisessa vielä tehtävää. Monet palvelut ovat viime aikoina muuttuneet digitaalisiksi ja erityisesti ikäihmiset voivat tällöin jäädä vaille tietoa ja oikea-aikaisia palveluja. Suomalaisessa yhteiskunnassa palkkatyö on yksi merkittävimmistä yhteisölliseen toimintaan osallistumisen muodoista. Työ ja ammatti määrittelevät osaltaan ihmisen identiteettiä, asemaa ja paikkaa yhteiskunnassa. Tämän vuoksi eläkkeellä olevat ovat yksi niistä ryhmistä, joiden osallistumisen toteuttamiseen on kiinnitettävä erityistä huomiota. Ikäihmisillä myös sairaudet ja liikuntakyvyn haasteet vaikeuttavat osallisuuden toteutumista. On tärkeää huomioida näitä asioita ja tarjota ikäihmisille monin eri tavoin tukea osallisuuden ja osallistumisen toteutumiseen.

2.5 Vapaaehtoistoiminta

Vapaaehtoistoiminta on voimavara ennaltaehkäisevässä työssä. Toiminnan tavoitteena on tukea autettavien asiakkaiden arkea ja siinä pärjäämistä ja samalla parantaa ja ylläpitää asiakkaiden kuntoa ja lisätä toimintakykyä. Vapaaehtoiset ovat tukena niissä asioissa, joihin autettava ei enää itse kykene. Monen asiakkaan taustalla on yksinäisyys, läheisverkoston puute sekä ulkona liikkumisen ja kaatumisen pelko.

Eksote on mukana valtakunnallisessa OLKA-toiminnan verkostossa. OLKA-toiminta on sairaalan ja järjestöjen yhteistyön ja sairaalavapaaehtoistoiminnan toimintamalli. Vapaaehtoisia toimii sairaalalla vertaistukena sekä oppaina. Järjestöt käyvät sairaalalla pitämässä esittelyjä aulassa ja sairaalalta ohjataan asiakkaita potilasjärjestöjen toimintaan mukaan. Vuonna 2019 aula-avustajina kävi 11 eri henkilöä. OLKA-toiminnassa oli vertaistukijoita muun muassa Sydänpiiristä ja Aivoliitosta.

Eksote kouluttaa ja välittää vapaaehtoisia vierailemaan myös ikäihmisten kodeissa ja asumisyksiköissä yhteistyössä järjestöjen ja seurakuntien kanssa. Vapaaehtoiset ulkoiluttavat ja pitävät seuraa ikäihmisille. Vapaaehtois- ja järjestövetoinen Arjen olohuone -toiminta käynnistyi 2019 Iso apu - palvelukeskuksissa Lappeenrannassa ja Imatralla. Toimintaa ollaan järjestämässä yhteistyössä kaikkien Etelä-Karjalan kuntien kanssa. Arjen olohuoneen toimintatuokiot tarjoavat monipuolista toimintakykyä ja omaa arkea tukevaa tietoa ja tekemistä sekä seuraa. Ne ovat kohtaamispaikkoja, joissa sekä ammattilaiset että vapaaehtoiset järjestävät ikäihmisille ryhmätoimintaa. Tapahtumia Arjen olohuoneissa toteuttavat kunnat, Eksote, järjestöt ja muut alueen toimijat. Yhteistyössä LAB ammattikorkeakoulun Saimaan ammattiopiston opiskelijoiden kanssa on toteutettu ajanviettoa, jossa on hyödynnetty etäyhteyksiä ja SampoMobiili autoa. Korona tilanteen myötä uutena toimintana on tullut mukaan myös vapaaehtoisten toteuttamana puhelinyhteyttä.

Kuva 4. Kuvaaja Reetta-Maija Tourunen, Eksote kuvapankki 2020

Sote-alan vapaaehtoistoiminnan järjestöjen odotetaan toimivan entistä aktiivisemmin tarjoamalla harrastuksia, erilaisia osallistavia ja yhteisöllisiä toimintoja ikääntyneille. Tulevaan sote -uudistukseen tulisi varautua ja syventää ja selkeyttää yhteistyötä eri toimijoiden välillä. Asiakkaita pitäisi ohjata tehokkaammin julkisista palveluista järjestöjen palveluihin ja kokemusasiantuntijoita pitäisi hyödyntää enemmän palveluja kehitettäessä.

Pohdittavaa:

- Mistä saan tietoa järjestön toiminnasta?
- Minkälaista tukea järjestötoiminnasta saa?
- Mikä olisi minulle sopiva järjestö?
- Mitä, jos en halua osallistua ja olla aktiivinen?
- Miksi menisin Arjen olohuoneeseen?

2.6 Vanhusneuvostojen arvioita tavoitteiden toteutumisesta

Ohjelman toteutumisesta on pyydetty vuosittain arviointia kuntien vanhus-, tai vanhus- ja vammaisneuvostoilta. Vuonna 2019 neuvostot arvioivat, että ikääntyneiden osallisuus toteutuu melko hyvin kunnissa, myös terveen ja toimintakykyisen ikääntymisen turvaaminen toteutuu hyvin. Neuvostot arvioivat, että asuminen ja elinympäristöt tukevat ikääntynyttä väestöä ja asiakaslähtöiset palvelut ja prosessit toteutuvat kunnissa melko hyvin.

Avointen vastausten perusteella osa koki, että ikääntyneiden palvelut olivat tehostuneet. Toimintakykyä oli tuettu matalankynnyksen liikuntapalveluilla. Samalla lähipalveluiden saatavuus ja saavutettavuus koettiin haasteellisena. Huolissaan oltiin myös pitkäaikaishoitopaikkojen vähenemisestä.

Eksotea koskevissa arvioissa pidettiin tärkeänä mahdollisuutta osallistua oman hoito- ja kuntoutussuunnitelman tekemiseen ja omassa kodissa mahdollisimman pitkään asumisen mahdollistamista.

3 Visiona Ikäystävällinen Etelä-Karjala 2021–2025 – Toimintakykyisenä kotona, arjessa ja elämässä

3.1 Ikäpoliittisen ohjelman 2021–2025 tavoitteet ja toimenpiteet

Ohjelmaa varten taustatietoa kerättiin Järjestöjen tulevaisuus -päivällä 25.3.2019. Vuoden 2019 ensimmäinen järjestötapaaminen toteutettiin yhteistyössä Eksoten, Järjestö 2.0 hankkeen ja Etelä-Karjalan liiton kanssa Holiday Club Saimaassa 15.3.2019. Eksotella oli paikalla osallistava esittelypiste, johon pystytetyn puun oksille osallistujat saivat tarralapuilla jättää näkemyksensä siitä, Millainen on ikäystävällinen Etelä-Karjala. Vastaamista ohjasivat ilon, toimintakyvyn, kotona selviytymistä tukevien palvelujen ja hyvän ikääntymisen teemat. Vastauksia saimme lähes 40. Varsinainen ohjelman päivitystyö käynnistyi Etelä-Karjala ikääntyneiden hyvinvoinnin puolesta ”Järjestöyhteistyön voima ja maakunnallinen ikäpoliittinen ohjelma” -seminaarilla 22.11.2019.

Kuva 5. Ideapuu Järjestöjen tulevaisuus -päivässä 2019.
Kuvaaja Minna-Maria Behm

Seminaarin paneelikeskustelussa oli edustajia Eksotelta, Socomilta, Pelastuslaitokselta, vanhusneuvostoista, yksityiseltä- ja kolmannelta sektorilta. Jokainen panelisti kuvasi omasta roolistaan tärkeimmän konkreettisen toimenpiteen, jonka katsoi edistävän ikäpoliittisen ohjelman tavoitteiden toteutumista ja lisäävän ikääntyneiden hyvinvointia. Lopuksi toimijoille esitettiin haaste tuottaa omaan toimintaan liittyvä konkreettinen toimenpide/ lupaus, joka on realistisesti toteutettavissa ohjelmakauden aikana. Lupauksissa mainittiin mm. etsivä vanhustyö, kokemusasiantuntijuus, vapaaehtoisuus, onnettomuuksien ehkäisy, virkistystoiminta, vertaistoiminta ja tietoisuus.

Varsinaisen päivityksen ovat tehneet kehittämisjohtaja Merja Tepposen toimeksiannosta Eksoten edustajat: koulutussuunnittelija Vuokko Majoinen, projektipäällikkö (Ikäystävällinen asuminen -hanke) Kirsi Koskelainen, kokemusasiantuntijakoordinaattori Reetta Tourunen ja hyvinvointisuunnittelija Tuija Ylitörmänen. Suunnittelutyössä on hyödynnetty tilastotietoa, tutkimustietoa, laatusuosituksia, kuntien strategioita, laadittuja toimenpideohjelmia ja hyvinvointikertomusta.

Vanhus ja vanhus- ja vammaisneuvostojen palautteen perusteella ikäpoliittisen ohjelman tavoitteita muokattiin niin, että ohjelmakauden 2021–2025 tavoitteissa huomioidaan asiat, joissa heidän arvioidensa mukaan on vielä kehitettävää. Ohjelma lähetettiin vanhusneuvostoille ja kehittämistyöhön mukaan halunneiden ryhmän jäsenille kommentoitavaksi ja täydennettäväksi syyskuussa 2020. Valmis ohjelma esitettiin Eksoten hallitukselle alkuvuodesta 2021, minkä jälkeen suunnitelma lähetetään Etelä-Karjalan kuntien tarkastuslautakunnille tiedoksi ja mahdollisesti sovitettavaksi tarkastusohjelmaan.

Taulukko 3. Toteutunut aikataulu

Aika	Vaihe I 01.-05.2020	Vaihe II 06.-11.2020	Vaihe III 03.2021-
Työvaiheet	Suunnittelutyö, Työryhmän perustaminen	Valmistelutyö	Hallinnollinen kierros Arviointi, väliraportointi, jatkosuunnittelu

Eksoten visio ”Toimintakykyisenä kotona, arjessa ja elämässä”, jota tavoitellaan toimintakykyohjelman, digitalisaatio-ohjelman ja työhyvinvointiohjelman avulla tukee Ikäpoliittisen ohjelman 2021–2025 tavoitteita ja toimenpiteitä. Toimintakykyohjelman tarkoitus on selkeyttää Eksoten toimintamalleja sekä yksinkertaistaa asiointia palveluissa. Tavoite on, että asiakkaan palvelutarpeisiin vastataan ja asiointi hoituu vaivattomasti ja sujuvasti keskitetyn palveluohjauksen kautta. Lisäksi tavoite on parantaa kotihoidon asiakaskokemusta ja toimintakykyä. Lisäksi kehitetään toimintakyvyn arviointia ja toimintakykytiedon hyödyntämistä sekä geriatrisen asiakasprosessin uudistamista.

Työikäisten väestön riskitekijöiden tunnistamisella, ennalta ehkäisevällä työllä ja pitkäaikaissairauksien hoitotavoitteiden seuraamisella voidaan hidastaa sairauksien syntyä ja edistää ikääntyvän väestön toimintakykyä. Ikääntyneitä kannustetaan omaehtoiseen toimintaan, ottamaan vastuuta omasta terveydestä ja toimintakyvyn edistämisestä. Itsehoitoa tuetaan ja vahvistetaan eri toimijoiden (muun muassa kunnat, järjestöt, yritykset, seurakunnat) yhteistyönä (STM, 2020).

Toimenpidetaulukko, jossa tavoitteet, vastuutaho, aikataulu ja mittarit liitetiedostona 2.

3.1.1 Ikäystävällinen asuminen ja elinympäristö

Asuinrakennusten esteettömyydellä on suuri merkitys iäkkäiden kotona asumisen mahdollistajana. Ikäystävällisessä asuinympäristössä on tarjolla ikääntyneille asukkaille erilaisia esteettömiä ja turvallisia asumisen vaihtoehtoja, palvelujen kokonaisuuksia, sekä riittävät ja kohtuuhintaiset liikennepalvelut, jotka mahdollistavat asioinnin, palveluihin pääsyn ja osallistumisen erilaisiin yhteisön tapahtumiin. (Rajaniemi & Rappe, 2020.)

Tavoitteena on:

- I Ikääntyneille on tarjolla yhteisöllisiä asumisen ratkaisuja, kohtaamispaikkoja sekä perhehoitoa.
- II Asuinrakennuksissa on huomioitu turvallisuus ja esteettömyys.
- III Asuinympäristö on ikäystävällinen.

Toimenpiteet:

- Vahvistetaan ikääntyneiden osallisuutta palvelujen ja asumisen suunnittelu- ja kehittämisvaiheessa.
- Suoritetaan turvallisuustarkastus (tarkistuslista) ennaltaehkäisevästi ja mahdollistetaan kodin muutostyöt.
- Huomioidaan esteettömyys asumisessa ja elinympäristössä.
- Varmistetaan palveluihin pääsy. Huomioidaan ikääntyneet joukkoliikenteen ja yhteiskuljetusten kehittämisessä.

- Hyödynnetään Ikäystävällinen asuminen -hanke tuloksia (1.10.2020–31.10.2021).

3.1.2 Terve ja toimintakykyinen ikääntyminen

Eksoten keskeisenä painopisteenä strategiakaudella on ikäihmisten kasvavaan palvelutarpeeseen vastaaminen. Näyttöön perustuvan toiminta, varhaisvaiheen tuen tarpeen tunnistaminen sekä varhaisen tuen antaminen ovat tärkeitä. Ikääntymistä voidaan hidastaa ja tukea terveellisillä elintavoilla. Sosiaalinen aktiivisuus edistää mielen hyvinvointia ja toimintakykyä.

Tavoitteena on:

- I Palvelujen laatu, saatavuus ja joustavuus vastaavat asiakkaiden tarpeisiin.
- II Ennaltaehkäisevät toiminnot ovat osa arkea.
- III Toimintakyvyn ylläpito.

Toimenpiteet:

- Tuetaan asiakasta oman hoidon palveluissa sekä lähi- että verkkopalveluja kehittämällä ja tehostamalla sekä asiakasprosesseja parantamalla. Varmistetaan henkilöstön osaaminen.
- Tuetaan omatoimisuutta ja toimintakykyä yhteistyössä kuntien, järjestöjen ja kolmannen sektorin toimijoiden kanssa vahvistaen myös sosiaalista kanssakäymistä. Edistetään hyviä elintapoja; riittävä liikunta, päihteettömyys ja monipuolinen ravitsemus.
- Tuetaan toimintakykyä kotikuntoutusta vahvistaen huomioiden omaisten ja läheisten roolit.

Kuva 6. Kuvaaja Reetta-Maija Tourunen, Eksote kuvapankki 2020

3.1.3 Asiakslähtöiset palvelut ja prosessit

Tavoitteena on:

- I Ikääntyneille on tarjolla riittävästi ja monipuolisesti ennaltaehkäisevää toimintaa sekä tarvittavat sosiaali- ja terveyspalvelut.
- II Ikääntyneillä on mahdollisuus osallistua palvelujen suunnitteluun ja toteutukseen.
- III Hoito- ja palvelusuunnitelma on laadittu yhteistyössä ikääntyneen kanssa.
- IV Palveluja on tarjolla myös digitaalisesti.
- V Henkilökunta on koulutettu ja osaava.

Toimenpiteet:

- Vahvistetaan ja keskitetään asiakasohjauksen toimeenpanoa samalla kun kehitetään palveluneuvontaa ja ohjausta Iso apu -palvelukeskuksissa sekä avopalveluita.
- Asiakasta kannustetaan osallistumaan hoitonsa suunnitteluun ja päätöksentekoon.
- Kehitetään ja lisätään ennaltaehkäisevää työtä (palveluja ja toimintoja), jotka perustuvat tutkittuun tietoon ja näyttöön perustuviin hoito- ja toimintakäytäntöihin.
- Kehitetään koti-, omais- ja perhehoitoa.
- Huomiodaan monipuolinen lähipalveluiden saatavuus ja saavutettavuus haja-asutusalueilla mukaan lukien kulttuuripalvelut. Kuntalaisia opastetaan käyttämään sähköisiä palveluja.
- Vahvistetaan alueen toimijoiden geriatria ja mielenterveysosaamista.

3.1.4 Digitalisaatio ja teknologia osana ikääntyneiden hyvinvointia

Tavoitteena on:

- I Kuntalaiset, ammattilaiset ja asiakkaiden läheiset löytävät helposti tiedon teknologisista vaihtoehtoista läheistensä hoidossa.
- II Laajentaa mobiiliovenavaus moduulien käyttöä.
- III Helpottaa ikäihmisten arkea ja lisätä yhdenvertaisuutta - ikäihmiset osaavat hyödyntää sähköisiä asiointipalveluita.
- IV Toimiva asiakasohjaus.

Toimenpiteet:

- Lisätään Eksoten kotisivuille tietoa teknologisista vaihtoehtoista kotihoidossa ja tukipalveluissa.
- Lisätään sähköisiä palveluja ja ikäihmisten valmiuksia hyödyntää ja käyttää niitä turvallisesti (digituki@ekarjala II -hanke).

- Hyödynnetään ohjelmistorobotiikkaa ammattilaisten työprosessien sujuvoittamiseksi ja kehitetään tekoälymahdollisuuksia.
- Suunnitellaan mobiiliovenavauksen laajentamista esim. ensihoidolle.
- Hyödynnetään hanketyön tuloksia (esim. ELSA -Elinvoimaa älykkäällä sotella).

Kuva 7. Kuvaaja Reetta-Maija Tourunen, Eksote kuvapankki 2020

3.1.5 Osallisena arjessa

Ikäpoliittisen ohjelman kautta yritetään varmistamaan, että ikäihmisten osallisuus toteutuu Etelä-Karjalassa mahdollisimman hyvin.

Tavoitteena on:

- I Vahvistetaan edustuksellista osallisuutta.
- II Edistetään suora osallisuutta asiakasosallisuuden kautta.
- III Tieto-osallisuutta lisätään saavutettavuusdirektiivin ja kansallisen lainsäädännön vaatimusten mukaiseksi, joka tarkoittaa muun muassa digitaalisten palveluiden saavutettavuutta.
- IV Tarjotaan ikäihmisille jatkossa riittävästi matalan kynnyksen digitukea.

Toimenpiteet:

- Hyödynnetään nykyistä enemmän vanhusneuvostojen, vammaisneuvostojen ja järjestöjen asiantuntemusta ikäntyneiden hyvinvoinnin edistämiseksi.
- Edistetään kaikkien kansalaisten mahdollisuutta toimia tasavertaisesti digitaalisessa yhteiskunnassa. Järjestetään matalan-kynnyksen digitukea kuntien, Eksoten ja järjestöjen yhteistyöllä.

- Mahdollistetaan ikäihmisten osallisuus kaikessa toiminnassa.
- Vahvistetaan tieto-osallisuutta viestinnän esteettömyydellä.

3.1.6 Vapaaehtoistoiminnan tarkastelu

Tavoitteena on:

- I Arjen olohuone toimii kaikissa Eksote kunnissa.
- II Vertaistuen löytäminen olisi mahdollisimman helppoa ja vapaaehtoiset tuovat sairaalaan kiireettömiä kohtaamisia.
- III Järjestöjen ja Eksoten vastavuoroinen yhteistyö vahvistuu iäkkäiden hyvinvoinnin ja terveyden edistämässä.

Toimenpiteet:

- Laajennetaan Arjen olohuone – toimintaa myös Eksoten pohjoisiin ja läntisiin kuntiin.
- Kehitetään edelleen järjestöjen ja Eksoten välistä yhteistyötä.

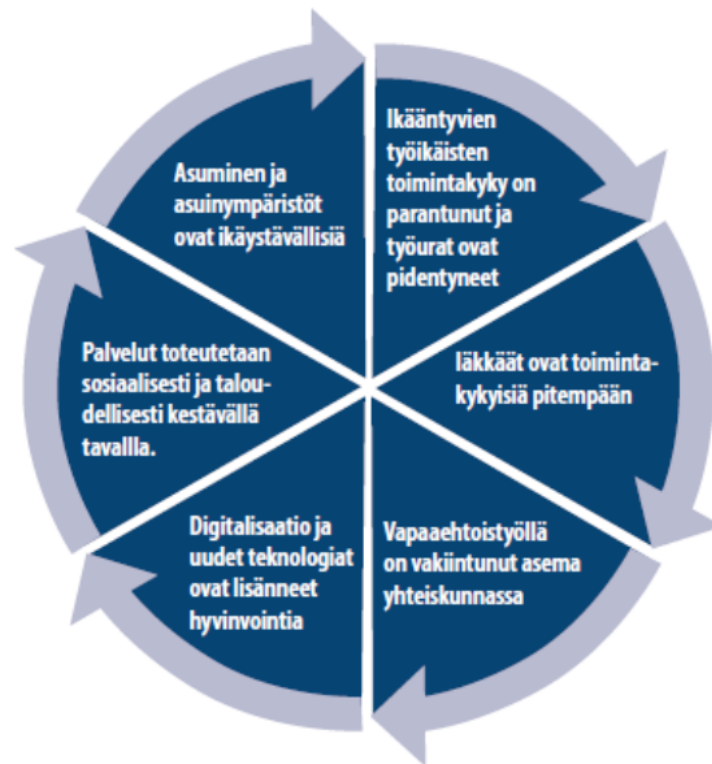
4 Tavoitteiden toteutumisen arviointi ja seuranta

Ikäpoliittisen ohjelman tavoitteiden toimeenpanon tueksi laaditaan toimeenpano-ohjelma, jossa on määritelty eri toimijoiden roolit ja vastuut. Tavoitteiden toteutumisesta pyydetään arviota vanhusneuvostoista vuosittain. Palveluiden laatua seurataan myös eri menetelmiä/mittareita hyödyntäen. Tavoitteiden toteutumisesta raportoidaan Hyvinvointikertomuksen yhteydessä.

Poikkeusvuonna 2020 toimijoiden välinen yhteydenpito Ikäpoliittisen ohjelman viimeistelemiseksi toteutui pääosin sähköpostein. Seuraavaa Ikäpoliittisen ohjelman päivitystä varten tulee asettaa edustuksellinen monitoimijainen poikkihallinnollinen ikäohjelmaryhmä, joka kokoontuu säännöllisesti ja ennalta sovitusti.

Monitoimijainen yhteistyöhön tarvitaan mukaan edustajia mm. edustajia kuntien eri toimialoilta (esim. liikunta, tekniikka, kulttuuri ja sivistystoimi), Eksotesta sosiaali- ja terveyspalvelujen osalta järjestöjen ja vapaaehtoistyö edustajia, yksityisten palveluntuottajat ja oppilaisten edustajat sekä vanhusneuvostojen edustajia.

Kansallinen ikäohjelma vuoteen 2030 (Kuvio 4; STM, 2020) määrittelee Ikäpoliittisen ohjelman päivityksen keskeiset linjaukset ja toimii näin vaikuttavuustavoitteineen hyvänä pohjana perustettavan Etelä-Karjalan Ikäohjelmatyöryhmän päivitystyölle.

Kuvio 4. Keskeiset linjaukset - vaikuttavuustavoitteet vuoteen 2030 (Kansallinen ikäohjelma vuoteen 2030).

Alkuvuonna 2021 on käynnistynyt Ikäystävällinen Etelä-Karjala – hanke, jonka avulla kehitetään maakuntaan ikäystävällinen toimijaverkosto ja johtamisjärjestelmä, jolla koordinoidaan maakunnan ikäihmisten ennalta ehkäisevää toimintaa, kootaan eri toimijoita yhteen ja lisätään yhteistyötä.

Lähteet

- Etelä-Karjalan liitto, Digituki @ ekarjala. 2021. Haettu 13.1.2021 osoitteesta: <https://www.ekarjala.fi/liitto/projektit/paattyneet-hankkeet/digitukiekarjala/>
- Etelä-Karjalan sosiaali- ja terveystieteiden keskus. 2016. Etelä-Karjalan suunnitelma ikääntyneen väestön tukemiseksi 2016–2020. Haettu 10.9.2020 osoitteesta: <https://docplayer.fi/25665371-Etela-karjalan-suunnitelma-ikaantyneen-vaeston-tukemiseksi.html>
- Etelä-Karjalan sosiaali- ja terveystieteiden keskus. 2021. Henkilökohtainen budjetti. Haettu 7.1.2021 osoitteesta: <https://www.eksote.fi/eksote/palvelusetelit/henkilokohtainen-budjetti/Sivut/default.aspx>
- Etelä-Karjalan sosiaali- ja terveystieteiden keskus. 2016. Seniori- ja yhteisöasumisen raportti. Haettu 19.10.2020 osoitteesta: <http://www.eksote.fi/eksote/ajankohtaista/2017/Documents/Seniorei-20Yhteis%C3%B6asumisen%20ty%C3%B6ryhm%C3%A4n%20raportti.pdf>
- Etelä-Karjalan sosiaali- ja terveystieteiden keskus. 2019. Strategiset linjaukset Eksotessa 2019–2023 luonnos 17.4.2019. Haettu 19.10.2020 osoitteesta: <http://www.eksote.fi/eksote/strategia-ja-johtaminen/Documents/Strategiset%20linjaukset%20Eksotessa%202019%E2%80%932023%2C%20luonnos.pdf>
- Etelä-Karjalan sosiaali- ja terveystieteiden keskus. 2019. Toimintakertomus. Haettu 19.10.2020 osoitteesta: <http://www.eksote.fi/eksote/maksut-ja-talous/tilinpaatos/Documents/Eksote%20tilinp%C3%A4%C3%A4t%C3%B6s%20ja%20toimintakertomus%202019.pdf>
- Etelä-Karjalan sosiaali- ja terveystieteiden keskus. 2021. Tutkimus ja kehittäminen. Digituki @ ekarjala II -hanke. Haettu 13.1.2021 osoitteesta: <https://www.eksote.fi/eksote/tutkimus-ja-kehittaminen/kaynnissa-olevat-kehittamishankkeet/Sivut/default.aspx>
- Etelä-Karjalan sosiaali- ja terveystieteiden keskus. 2021. Tutkimus ja kehittäminen. Ikäystävällinen asuminen -hanke. Haettu 13.1.2021 osoitteesta: <https://www.eksote.fi/eksote/tutkimus-ja-kehittaminen/kaynnissa-olevat-kehittamishankkeet/Sivut/default.aspx>
- Helminen, V., Vesala, S., Rehunen, A., Strandell, A., Reimi, P., & Priha, A. 2017. Ikääntyneiden asuinpaikat nyt ja tulevaisuudessa. Suomen ympäristökeskuksen raportteja 2017:20. Haettu 17.8.2020 osoitteesta: https://helda.helsinki.fi/bitstream/handle/10138/195072/SYKEra_20_2017.pdf?sequence=1&isAllowed=y
- Klemetz, M., Vauramo, E. (toim.), Hyrkäs, J., Kekäläinen, R., Suominen, J. & Verma, I. 2019. TÄYTY -hanke Ikääntyneiden asuin- ja palveluympäristö, arviointi esimerkkeinä Lapinjärvi ja Savitaipale. Aalto yliopiston julkaisusarja 2019:2. Haettu 10.9.2020 osoitteesta:

<https://aaltodoc.aalto.fi/bitstream/handle/123456789/36444/isbn9789526084060.pdf?sequence=1&isAllowed=y>

Kotilainen, A., Shemeikka, P. & Helminen, V. 2016. Hissit kartalle? Rakennustietoaineistojen kartoitus ja yhdistäminen. Ympäristöministeriön raportteja 2016:12.

Kuntaliitto. 2017. Iäkkäiden palvelut, vanhusneuvostot. Haettu 19.10.2020 osoitteesta: <https://www.kuntaliitto.fi/sosiaali-ja-terveysasiat/sosiaalihuolto/iakkaiden-palvelut/vanhusneuvostot>

Laki ikääntyneen väestön toimintakyvyn tukemisesta ja iäkkäiden sosiaali- ja terveyspalveluista (980/2012).

OECD. 2019. Suomi: Maan terveysprofiili 2019, OECD Publishing, Paris/European Observatory on Health Systems and Policies, Brussels. Haettu 10.9.2020 osoitteesta: <https://doi.org/10.1787/342765e3-fi>

Pentala-Nikulainen O, Koskela T, Parikka S, Kilpeläinen H, Koskeniemi T, Aalto A-M, Muuri A, Koskinen S & Lounamaa A. 2017. Kansallisen terveys-, hyvinvointi ja palvelututkimus FinSoten perustulokset 2017–2018. Verkkojulkaisu: thl.fi/finsote

Rajaniemi, J. & Rappe, E. 2020. Ikäystävällisyyden edistäminen asuinalueilla ja taajamissa. Ympäristöministeriön julkaisuja 2020:2. Haettu 17.8.2020 osoitteesta: https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/162050/YM_2020_2.pdf?sequence=1&isAllowed=y

Ryynänen, O-P., Vauramo, E., Malmi, T. & Koikkalainen, V. 2020. Sote ja ikääntymisen ongelmat – selviämispolun etsintää. Kunnallissalan kehittämissätiön julkaisuja 35/2020.

Socom. 2019. Kaakkois-Suomen sosiaalialan osaamiskeskus. Helmi -hanke, 2019–2021. Haettu tiedot 13.1.2021 osoitteesta: <https://www.socom.fi/helmi/perustiedot/>

Socom. 2018. Kaakkois-Suomen sosiaalialan osaamiskeskus. Yhteinen koti maalla -hankkeen loppuraportti. Haettu 13.1.2021 osoitteesta: <http://www.socom.fi/wp-content/uploads/2019/01/YKM-loppuraportti.pdf>

Socom. Ympäristöministeriön raportteja 12/2016.

Sosiaali- ja terveysministeriö. (STM). 2020. Laatusuositus hyvän ikääntymisen turvaamiseksi ja palvelujen parantamiseksi 2020–2023. Helsinki 2020.

Sosiaali- ja terveysministeriö. (STM). 2020. Kansallinen ikäohjelma vuoteen 2030. Tavoitteena ikäkyvykäs Suomi.

Terveydenhuoltolaki 1326/2010. Finlex. Haettu 10.9.2020 osoitteesta: <https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2010/20101326>

Terveyden ja hyvinvoinninlaitos. (THL). FinSote-tutkimus. 2017–2018. Etelä-Karjala. Haettu 10.9.2020 osoitteesta: <http://www.terveytemme.fi/finsote/2017-2018/index.html>

Terveyden ja hyvinvoinninlaitos. (THL). Tiedosta arviointiin, Sosiaali ja terveyspalvelut Suomessa 2018. Haettu 8.1.2021 osoitteesta: https://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/139289/URN_ISBN_978-952-343-474-5.pdf?sequence=4&isAllowed=y

Terveyden ja hyvinvoinninlaitos. (THL). THL:n sairastavuusindeksi 2014–2016. Tilastoraportti 2019. Haettu 10.9.2020 osoitteesta: http://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/138347/Tilastoraportti_THL_sairastavuusindeksi_2014-2016.pdf?sequence=5&isAllowed=y

Tilastokeskus. Väestöennuste. Haettu 19.10.2020 osoitteesta: http://pxnet2.stat.fi/PXWeb/pxweb/fi/StatFin/StatFin_vrm_vaenn/statfin_vae_nn_pxt_128v.px/

Yhteinen koti maalla -hankkeen loppuraportti. 2018.

Liitteet

Liite 1. Ikääntyneiden asumisen vaihtoehtoja Etelä-Karjalassa (Eksote, Hoiva, 2020)

Asumismuoto	Toimintakyky	Palvelun tarve	Tavoite	Henkilöstö
Ohjattu senioriasuminen	Fyysinen, psyykinen, sosiaalinen tai kognitiivinen toimintakyky ovat heikentyneet Kokee yksinäisyyttä ja turvattomuutta Pääsääntöisesti ei yöaikaisen avun tarvetta Pystyy itse hälyttämään apua	Tarvitsee säännöllisesti apua ja ohjausta päivittäisissä toimissa Hyöttyy ohjatusta ryhmätoiminnasta	Yhteisön antama tuki ja kannustus sekä tukipalveluiden avulla saatu riittävä apu, jotta asuminen ohjatussa senioriasumisessa mahdollistuu	Asumisyksikön ohjaaja Hoidollinen apu kotihoidon henkilökunnan tuottamana Kotihoidon henkilökunta tuottaa tarvittavan yöaikaisen avun
Tukipalveluilla tuettu asuminen	Fyysinen, psyykinen, sosiaalinen tai kognitiivinen toimintakyky ovat heikentyneet Pystyy itse hälyttämään apua	Tarvitsee säännöllisesti apua ja ohjausta päivittäisissä toimissa	Toimintakyvyn tukeminen kuntoutus- ja hoitosuunnitelman mukaan siten, että pystyy asumaan tukipalveluiden avulla asumisyksikössä	Kotihoidon tai asumisyksikön henkilökunta
Tuettu asuminen (palveluseteli)	Fyysinen, psyykinen, sosiaalinen tai kognitiivinen toimintakyky ovat heikentyneet Pystyy itse hälyttämään apua	Tarvitsee säännöllisesti apua ja ohjausta päivittäisissä toimissa	Toimintakyvyn tukeminen kuntoutus- ja hoitosuunnitelman mukaan siten, että pystyy asumaan tukipalveluiden avulla asumisyksikössä	Asumisyksikön henkilökunta
Palveluasuminen	Fyysinen, psyykinen, sosiaalinen tai kognitiivinen toimintakyky ovat merkittävästi heikentyneet Jatkuva päiväaikaisen avun ja hoivan tarve	Tuen, hoivan ja avun tarve päivittäistä	Jäljellä olevan toimintakyvyn tukeminen kuntoutus- ja hoitosuunnitelman mukaisesti	Asumisyksikön henkilökunta Tarvittavan yöaikaisen avun tuottaa samassa kiinteistössä toimiva tehostetun palveluasumisen henkilökunta
Tehostettu palveluasuminen	Fyysinen, psyykinen, sosiaalinen tai kognitiivinen toimintakyky ovat voimakkaasti heikentyneet eikä odotusta toimintakyvyn palautumiselle ole	Tarvitsee jatkuvasti ohjausta, apua ja valvontaa ympäri vuorokauden	Jäljellä olevan toimintakyvyn tukeminen kuntoutus- ja hoitosuunnitelman mukaisesti	Asumisyksikön henkilökunta

	Jatkuva ympärivuorokautinen avun ja hoivan tarve			
Vanhainkoti	Fyysinen, psyykinen, sosiaalinen tai kognitiivinen toimintakyky ovat voimakkaasti heikentyneet eikä odotusta toimintakyvyn palautumiselle ole	Tarvitsee jatkuvasti ohjausta, apua ja valvontaa ympäri vuorokauden	Jäljellä olevan toimintakyvyn tukeminen kuntoutus- ja hoitosuunnitelman mukaisesti	Vanhainkodin henkilökunta
	Jatkuva ympärivuorokautinen avun ja hoivan tarve			

Liite 2. Ehdotus toimintasuunnitelmaksi

TOIMINTASUUNNITELMA 2021–2025				
Ikäystävällinen asuminen ja elinympäristö				
Tavoite	Toimenpide	Vastuutaho	Arviointi	Aikataulu
Ikäntyneille on tarjolla yhteisöllisiä asumisen ratkaisuja, kohtaamispaikkoja sekä perhehoitoa	<ul style="list-style-type: none"> Otetaan ikääntyneiden henkilöiden tarpeet huomioon asumisen palvelujen suunnitelmassa. Lisätään ikäihmisten perhekoteja 	Eksote, kunnat, yksityiset palveluntuottajat	Ikäntyneiden yhteisöllisen asumisen vaihtoehdot kunnittain Pitkäaikaisessa perhehoidossa asuvat ikäihmiset/määrä/vuosi	Valtuustokausittain Vuosittain
Asumisessa on huomioitu turvallisuus ja esteettömyys	<ul style="list-style-type: none"> Suoritetaan turvallisuustarkastus (tarkistuslista) ennaltaehkäisevästi ja mahdollistetaan kodin muutostyöt. Huomioidaan esteettömyys asumisessa ja elinympäristössä. 	Eksote, kunnat, palveluntuottajat	Korjausavustusneuvonta/käyntimäärä/kunta/vuosi Hissivavutukset (ARA)/määrä/kunta/vuosi Sosiaalihuoltolain (1301/2014) mukainen taloudellinen tuki Ikäihmisten asumisen muutostöihin päätökset/kunta/vuosi	Vuosittain Vuosittain Vuosittain
Asuinympäristö on ikäystävällinen	<ul style="list-style-type: none"> Vahvistetaan ikääntyneiden osallisuutta palveluja suunnittelu- ja kehittämissävyssä. Huomioidaan helppokulkuisuus Varmistetaan palveluihin pääsy. Hyödynnetään Ikäystävällinen asuminen -hanke tuloksia (1.10.2020–31.10.2021) Huomioidaan ikääntyneet joukkoliikenteen ja yhteiskuljetusten kehittämisessä. 	Kunnat, Eksote, palveluntuottajat, järjestöt	Asiakaspalautte/asukaskyselyt Vanhusneuvoston antama palautte ja kehittämissävydotukset ikäystävällisyyden lisäämiseksi Kunnissa tehdyt muutokset ikäystävällisyyden lisäämiseksi Hankkeen tuloksena syntynyt opas ikäystävällisyydestä viedään tiedoksi muihin E-K kuntiin	Vuosittain Vuosittain Vuosittain Hankkeen päättyttyä
Terve ja toimintakykyinen ikääntyminen				
Tavoite	Toimenpide	Vastuutaho	Arviointi	Aikataulu
Palvelujen laatu, saatavuus ja joustavuus vastaavat asiakkaiden tarpeisiin	<ul style="list-style-type: none"> Tuetaan asiakasta oman hoidon palveluissa sekä lähi- että verkkopalveluja kehittämällä ja tehostamalla sekä asiakasprosesseja parantamalla. Varmistetaan henkilöstön osaaminen. 	Eksote, kunnat, palveluntuottajat, järjestöt	Asiakaspalautte Asiakas-/Palveluprosessien kehittäminen, laadullinen arviointi Henkilöstökoulutukset/määrä/vuosi	Jatkuva arviointia Vuosittain
Ennaltaehkäisevät toiminnot ovat osa arkea	<ul style="list-style-type: none"> Tuetaan omatoimisuutta ja toimintakykyä yhteistyössä eri toimijoiden kanssa vahvistaen myös sosiaalista kanssakäymistä. Edistetään hyviä elintapoja; riittävä liikunta, päihtettömyys ja monipuolinen ravitseminen. Ennaltaehkäisevien toimintamallien käyttöönotto. Ikäihmisten vastuu omasta toiminnastaan 	Kunnat, järjestöt, kolmas sektori, Eksote	Tapahtumien, toimijoiden ja osallistujien lukumäärät Sähköisten palvelujen käyttö Uusien ehkäisevien toimintamallien kehittäminen Viestintä	Vuosittain
Toimintakyvyn ylläpito	<ul style="list-style-type: none"> Tuetaan toimintakykyä kotikuntoutusta vahvistaen huomioiden omaisten ja läheisten roolit. 	Eksote, järjestöt	Asiakasmäärä Arviointia ennaltaehkäisevien palvelujen vaikutuksista palvelujen käyttöön	Jatkuva

Asiakaslähtöiset palvelut ja prosessit				
Tavoite	Toimenpide	Vastuutaho	Arviointi	Aikataulu
Ikääntyneille on tarjolla riittävästi ja monipuolisesti ennaltaehkäisevää toimintaa sekä tarvittavat sosiaali- ja terveyspalvelut	<ul style="list-style-type: none"> Vahvistetaan ja keskitetään asiakasohjauksen toimeenpanoa samalla kun kehitetään palveluneuvontaa ja ohjausta Iso apu -palvelukeskuksissa sekä avopalveluita. Kehitetään ja lisätään ennaltaehkäisevää työtä (palveluja ja toimintoja), jotka perustuvat tutkittuun tietoon ja näyttöön perustuviin hoito- ja toimintakäytäntöihin. Kehitetään koti-, omais- ja perhehoitoa. 	Eksote, kunnat, järjestöt	Palveluprosessien kehittäminen Kuvaus verkostoyhteistyöstä Asiakastytyväisyyskyselyt	Jatkuvaa
Ikääntyneillä on mahdollisuus osallistua palvelujensa suunnitteluun ja toteutukseen	<ul style="list-style-type: none"> Asiakasta kannustetaan osallistumaan hoitonsa suunnitteluun ja päätöksentekoon. Hoito- ja palvelusuunnitelma laaditaan yhteistyössä ikääntyneen ja hänen läheistensä kanssa. 	Eksote	Asiakastytyväisyyskyselyt Uudet toimintamallit	
Palveluja on tarjolla myös digitaalisesti	<ul style="list-style-type: none"> Huomioidaan monipuolinen lähipalveluiden saatavuus ja saavutettavuus haja-asutusalueilla mukaan lukien kulttuuripalvelut. Kuntalaisia opastetaan käyttämään sähköisiä palveluja. 	Eksote, kunnat	Asukaskyselyt Järjestetyt tilaisuudet alueittain, osallistujamäärä	Vuosittain
Henkilökunta on koulutettu ja osaava	<ul style="list-style-type: none"> Vahvistetaan alueen toimijoiden geriatria ja mielenterveysosaamista. Sairaanhoitajille ja lähihoitajille mahdollistetaan geriatrisen osaamisen vahvistaminen koulutusohjelmalla. 	Eksote, kunnat, järjestöt	Seurantamittarit Koulutukset	Jatkuva

Digitalisaatio ja teknologia osana ikääntyneiden hyvinvointia				
Tavoite	Toimenpide	Vastuutaho	Arviointi	Aikataulu
Kuntalaiset, ammattilaiset ja asiakkaiden läheiset löytävät helposti tiedon teknologisista vaihtoehdoista läheistensä hoidossa	<ul style="list-style-type: none"> Lisätään Eksoten kotisivuille tietoa teknologisista vaihtoehdoista kotihoidossa ja tukipalveluissa. 	Eksote	Määrät, kyselyt, käyttökemukset	
Lisätä digitalisaatiota ja teknologiaa ikäihmisten palveluissa	<ul style="list-style-type: none"> Suunnitellaan mobiiliovenauksen laajentamista esim. ensihoidolle. Hyödynnetään ohjelmistorobotiikkaa ammattilaisten työprosessien sujuvoittamiseksi ja kehitetään tekoälymahdollisuuksia. 	Eksote	Käyttäjämäärät Käyttäjärühmät Uudet sovellukset	
Helpottaa ikäihmisten arkea ja lisää yhdenvertaisuutta - ikäihmiset osaavat hyödyntää sähköisiä asiointipalveluita	<ul style="list-style-type: none"> Lisätään sähköisiä palveluja ja ikäihmisten valmiuksia hyödyntää ja käyttää niitä turvallisesti 	Eksote, kunnat, järjestöt	Käyttäjämäärät	
Toimiva asiakasohjaus	<ul style="list-style-type: none"> Varmistetaan ikäihmisten tiedon saanti ja osallisuus Vahvistetaan asiakasohjauksen roolia erityisesti ennakoivassa toiminnassa ja paljon palveluja tarvitsevien asiakaspolkujen ohjauksessa 	Eksote	Asiakaspalaute	

Osallisena arjessa				
Tavoite	Toimenpide	Vastuutaho	Arviointi	Aikataulu
Vahvistetaan edustuksellista osallisuutta	<ul style="list-style-type: none"> Hyödynnetään nykyistä enemmän vanhusneuvostojen, vammaisneuvostojen ja järjestöjen asiantuntemusta ikääntyneiden hyvinvoinnin edistämiseksi. 	Eksote, kunnat, palveluntuottajat	Kyselyt eri tahoille, tapahtumien ja toimijoiden lukumäärät, osallistujat Vanhusneuvostojen edustajien määrät työryhmissä Lausuntojen ja esitysten määrä	
Edistetään suoraa osallisuutta asiakasosallisuuden kautta	<ul style="list-style-type: none"> Edistetään kaikkien kansalaisten mahdollisuutta toimia tasavertaisesti digitaalisessa yhteiskunnassa järjestämällä matalan kynnyksen digitukea. 	Eksote, kunnat, järjestöt	Sähköisten palveluiden käyttö Digituen määrä	
Tieto-osallisuutta lisätään saavutettavuusdirektiivin ja kansallisen lainsäädännön vaatimusten mukaiseksi, joka tarkoittaa muun muassa digitaalisten palveluiden saavutettavuutta	<ul style="list-style-type: none"> Mahdollistetaan ikäihmisten osallisuus kaikessa toiminnassa. 	Eksote, kunnat	Seurantamittarit	
Vapaaehtoistoiminnan tarkastelu				
Tavoite	Toimenpide	Vastuutaho	Arviointi	Aikataulu
Arjen olohuone toimii kaikissa Eksoten kunnissa	<ul style="list-style-type: none"> Laajennetaan Arjen olohuone – toimintaa myös Eksoten pohjoisiin ja läntisiin kuntiin. 	Kunnat, Eksote, järjestöt	Arjen Olohuone toiminta ja kävijämäärät kunnittain	
Vertaistuen löytäminen on mahdollisimman helppoa ja vapaaehtoiset tuovat sairaalaan kiireettömiä kohtaamisia	<ul style="list-style-type: none"> OLKA-toiminnan vahvistaminen 	Eksote, järjestöt	OLKA-toiminnan mittarit	
Järjestöjen ja Eksoten vastavuoroinen yhteistyö vahvistuu iäkkäiden hyvinvoinnin ja terveyden edistämisessä	<ul style="list-style-type: none"> Kehitetään edelleen järjestöjen ja Eksoten välistä yhteistyötä. 	Eksote, järjestöt, yhdistykset	Prosessimittarit Ikäihmisiä tukevan vapaaehtoistoiminnan määrä	